

Προστατεύοντας τους Σπόρους εντός της Ελληνικής Κρίσης

Η Θεσμική υποστήριξη στις τοπικές ποικιλίες μειώνεται, ενώ τα δίκτυα βάσης ανθίζουν.

Η Ελλάδα αντιμετωπίζει σήμερα ένα σοβαρό οικονομικό και κοινωνικό σοκ που μονοπωλεί την πλειοψηφία των ειδήσεων που προέρχονται από τη χώρα. Ωστόσο μέχρι στιγμής δεν υπάρχουν πολλές πληροφορίες σχετικά με την επίδραση στο πραγματικό πλούτο της χώρας και σε μια άλλη εθνική τράπεζα ίσης σπουδαιότητας: αυτή των γενετικών της πόρων και τις δυνατότητες στον τομέα της γεωργίας που αυτή μπορεί να παράσχει. Τα προγράμματα διατήρησης των τοπικών ποικιλιών έχουν υποστεί σημαντική μείωση της επίσημης κρατικής στήριξης, ως επίπτωση των περικοπών του προϋπολογισμού για τα δημόσια ιδρύματα. Παρόλα αυτά, η στήριξη από τοπικές πρωτοβουλίες, οργανισμούς και ιδιώτες που ενδιαφέρονται για την διατήρηση των γεωργικών γνώσεων και των σπόρων είναι σε άνοδο, ως μια αντίδραση στην περαιτέρω απώλεια της βιοποικιλότητας.

Πλούσια χώρα ..

Τα γεγονότα και οι αριθμοί μάλλον γνωστά. Χρέος, ΔΝΤ, μνημόνιο, μέτρα λιτότητας, περικοπές μισθών, φτώχεια, κατάθλιψη και μετανάστευση έχουν γίνει κοινές λέξεις που περιγράφουν το τι έχει αντιμετωπίσει η Ελλάδα αυτά τα τελευταία χρόνια. Παρόλα αυτά, η χώρα θα μπορούσε να περιγραφεί ως πλούσια όσον αφορά τους φυτογενετικούς της πόρους καθώς θεωρείται ότι είναι η δεύτερη Ευρωπαϊκή χώρα με την πλουσιότερη βιοποικιλότητα, μετά την Ισπανία. Ένας τεράστιος αριθμός ενδημικών ειδών προέρχεται από τα εδάφη της, όπως άγρια και καλλιεργούμενα σιτηρά ή ορισμένες φαρμακευτικές φυτικές ποικιλίες, τα οποία λιγότερο από το μισό αιώνα πριν, αποτελούσαν μεγάλο μέρος του αγροτικού κόσμου στην Ελλάδα.

Η στήριξη της πολιτείας για τους φυτογενετικούς διατήρησης των πόρων ξεκίνησε από τις αρχές του 20ου αιώνα, αλλά το μεγαλύτερο μέρος του δημόσιου σχεδίου διατήρησης ξεκίνησε με το σχηματισμό της Τράπεζας Γενετικού Υλικού (ΤΓΥ), πριν από μερικές δεκαετίες, ως μέρος του Εθνικού Ιδρύματος Αγροτικής Έρευνας (ΕΘΙΑΓΕ), υπό την αιγίδα του FAO. Πέρα από αυτό, άλλα περιφερειακά ιδρύματα, πανεπιστήμια και οργανισμοί εμπλέκονται στο θέμα της διατήρησης φυτογενετικού υλικού.

Η συλλογή της ΤΓΥ εκτιμάται ότι υπερβαίνει τις 14.500 ποικιλίες, ένας αριθμός ο οποίος εξακολουθεί να αποτελεί μόνο ένα μικρό μέρος των εθνικών γενετικών πόρων και θεωρείται μάλλον χαμηλός, σε σύγκριση με το γενετικό υλικό που υπήρχε πριν μερικές δεκαετίες. Πράγματι, οι εκτιμήσεις δείχνουν ότι μόνο στο 1% της ελληνικής αγροτικής γης καλλιεργείται με τοπικές ποικιλίες σιταριού, σε σύγκριση με την έκταση που καλλιεργούνταν πριν 50 χρόνια, ενώ παρόμοια τάση υπάρχει και για τις τοπικές ποικιλίες λαχανικών. Παρόλα αυτά, η συλλογή έχει θεωρηθεί ως εξαιρετική όσον αφορά ορισμένα είδη άγριων δημητριακών, οσπρίων, με πολλά από αυτά να χαρακτηρίζονται από ανθεκτικότητα στη ξηρασία και τις φυτικές ασθένειες.

Τα τελευταία χρόνια που προηγήθηκαν της οικονομικής κρίσης, η Τράπεζα Γενετικού Υλικού αντιμετώπισε πολλά προβλήματα και θεωρείται ότι δεν διαθέτει επαρκείς πόρους για τη βιωσιμότητά της. Το ΕΘΙΑΓΕ, σήμερα ΕΛΓΟ-ΔΗΜΗΤΡΑ, το οποίο στεγάζει την Τράπεζα έχει περάσει από μια φάση αναδιοργάνωσης με σημαντικές μειώσεις του προϋπολογισμού του, έτσι ώστε η ΤΓΥ να μην έχει επαρκή χρηματοδότηση, και, τελικά, να απειλείται με κλείσιμο. Οι συνέπειες των παραπάνω ήταν μια απογοητευτική απώλεια συλλογών από σπόρους, καθώς και επιστημονικής γνώσης. Εκτιμάται ότι

λόγω της έλλειψης χρηματοδότησης και επιστημονικού προσωπικού, τουλάχιστον 5.000 από τους 14.500 ποικιλίες στην ΤΓΥ έχουν καταστραφεί. Παρόμοια προβλήματα αντιμετωπίζουν όλα τα άλλα ιδρύματα που υποστηρίζουν τη διατήρηση των φυτικών γενετικών υλικών, διάσπαρτα σε όλη τη χώρα.

Ως αποτέλεσμα, η αυξανόμενη ανάγκη για καλύτερη πρόσβαση των γεωργών και κοινού στο φυτικό γενετικό υλικό των τελευταίων ετών δεν είναι καθόλου εγγυημένη. Η χρησιμοποίηση των γενετικών υλικών που συλλέγονται από την ΤΓΥ και άλλα ιδρύματα έχει περιοριστεί, ενώ η πρόσβαση για ερασιτέχνες κηπουρούς και αγρότες έχει γίνει ακόμα πιο δύσκολη, λόγω του περιορισμένου γενετικού υλικού που πολλαπλασιάζεται ή τον μικρό αριθμό των επιστημόνων που απασχολούνται.

Οι ρίζα αυτών των προβλημάτων έχει εντοπιστεί στις ακατάλληλες γεωργικές πολιτικές που ακολουθήθηκαν, οι οποίες δεν υποστήριζαν τη προώθηση βιώσιμων στρατηγικών διατήρησης του φυτογενετικού υλικού. Από την άλλη και όπως δηλώνουν οι άμεσα εμπλεκόμενοι, μια μερική λύση του προβλήματος θα είχε να κάνει με τη λήψη εμπορικού οφέλους από τις τοπικών ποικιλιών, με πωλήσεις μικρής κλίμακας για το κοινό, εξασφαλίζοντας ταυτόχρονα τη διατήρηση και την πρόσβαση των αγροτών, ενώ θα γίνονταν ταυτόχρονα και πηγή εισοδήματος για τα ιδρύματα διατήρησης φυτογενετικού υλικού.

Προσάσια των σπόρων “από τα κάτω” (περιορισμοί “από τα πάνω”)

Όπως και σε πολλές άλλες χώρες που έχουν μεταλλάξει την οικονομία τους από αγροτική σε αστική μορφή, μεγάλο μέρος των φυτικών γενετικών πόρων στην Ελλάδα έχουν επιβιώσει στην ύπαιθρο κυρίως χάρη σε αγρότες και κηπουρούς μεγαλύτερης ηλικίας, από την ορεινή ενδοχώρα και τα νησιά. Τέτοιοι καλλιεργητές χρησιμοποιούσαν συνεχώς μη ανταγωνιστικές τοπικές ποικιλίες, ως μέρος της τοπικής γεωργικής παράδοσης και της κουλτούρας της ανταλλαγής σπόρων, θεωρώντας ότι πρόκειται για ένα ουσιαστικό μέρος των γεωργικών πρακτικών που ακολουθούνται.

Ως εκ τούτου φαντάζει αντιφατικό το γεγονός ότι η ανταλλαγή και το εμπόριο ιδιοπαραγόμενων σπόρων που διατηρούνται από τους αγρότες, θεωρητικά δεν αναγνωρίζεται στην Ελλάδα. Ακόμα κι αν υπάρχει μια σχετική ανοχή εκ μέρους του κρατικού ελέγχου -μιας και η διατήρηση και ανταλλαγή σπόρων είναι σήμερα ένα μάλλον μικρό μέρος της γεωργίας- η εθνική νομοθεσία, καθώς και κανονισμοί της ΕΕ που έχουν ενσωματωθεί σε αυτή, έχει ενδυναμώσει πολιτικές που ουσιαστικά εμποδίζουν τους αγρότες να χρησιμοποιούν μέρος της

σοδειάς τους ως σπόρο για τον επόμενο χρόνο και απαιτεί από αυτούς να χρησιμοποιούν συγκεκριμένες πιστοποιημένες ποικιλίες. Τέτοια παραδείγματα υπήρξαν με τις πρόσφατες οδηγίες της ΕΕ σχετικά με την διατήρηση ποικιλιών, οι οποίες ενσωματώθηκαν στην Ελληνική νομοθεσία, καθώς και μια αναμενόμενη Ευρωπαϊκή νομοθεσία η οποία αποσκοπεί να ρυθμίσει τις εμπορία των τοπικών ποικιλιών, και χαρακτηρίζεται, τουλάχιστον, ως αντιφατική, ή ακόμα χειρότερα, ότι επιβάλλει συμφέροντα των εταιρειών της βιομηχανίας σπόρων.

Ευτυχώς, παρόλες τις επίσημες νομοθεσίες και τις εμπορικές τάσεις, μια αυξημένη ευαισθητοποίηση για την διατήρηση της αγροτικής κληρονομιάς έδωσε κίνητρα σε άτομα, ενώσεις παραγωγών ή κοινωνικές και πολιτικές ομάδες να σχηματίσουν δίκτυα που εργάζονται για τη διατήρηση σπόρων, με δική τους πρωτοβουλία και σε τοπικό / εθνικό επίπεδο. Σήμερα, παρά τις σοβαρές συνέπειες της οικονομικής κρίσης στην καθημερινή ζωή (από μια άλλη σκοπιά: για τον ίδιο ακριβώς λόγο), το ημερολόγιο είναι γεμάτο από αυτοοργανωμένες εκδηλώσεις που σχετίζονται με την ανταλλαγή και τη διατήρηση τοπικών ποικιλιών, την διατροφική αυτάρκεια, τον νέο-αγροτικό κολεκτιβισμό ή τον σχηματισμό Οικο-κοινοτήτων.

Τα παραδείγματα, μόνο από τα δύο τελευταία χρόνια είναι πολλά: παλιότερα και νεοσύστατα τοπικά δίκτυα ανταλλαγής σπόρων σε περιοχές όπως η Κρήτη ή Πιερία ή την Θράκη, μια κατάληψη ενός βοτανικού κήπου στην Αθήνα όπου πραγματοποιείται δωρεάν διανομή τοπικών ποικιλιών, ένα εναλλακτικό σχολείο οικολογικής γεωργίας στην περιοχή του Μαραθώνα, μια σπορά φυσικής καλλιέργειας στο νησί της Πάρου, μια συλλογικότητα αστικής καλλιέργειας από φοιτητές στην Κρήτη που διεκδικεί περιαστικούς αγρούς, ένα θερινό σχολείο σπόρων, αυτά είναι μερικά μόνο από τα παραδείγματα ενός ακμάζοντος κινήματος προφανώς, καλώς εξαπλωμένου και με πρόθεση να ριζώσει.

Πηγαίνοντας πίσω, οι πρώτες σοβαρές προσπάθειες για την διατήρηση των τοπικών ποικιλιών καθιερώθηκε από οργανώσεις όπως η εναλλακτική κοινότητα Πελίτι που διατηρεί σήμερα το μεγαλύτερο τοπικό δίκτυο ανταλλαγής σπόρων στην Ελλάδα, ακολουθούμενες από άλλα τοπικά δίκτυα και κοινοτικές τράπεζες σπόρων. Το Πελίτι διοργανώνει ένα δημοφιλές φεστιβάλ ανταλλαγής σπόρων που πραγματοποιείται κάθε χρόνο, συγκεντρώνοντας χιλιάδες Διατηρητές Σπόρων και κηπουρούς, συχνά με τη συμμετοχή ακτιβιστών από το εξωτερικό. Στη συνέχεια, υπάρχει το Δίκτυο Αιγίλοπας, εστιάζοντας κυρίως στις ποικιλίες σιταριού και με μια πιο επιστημονική προσέγγιση για τη διατήρηση της αγροβιοποικιλότητας, το Αρχιπέλαγος, μια περιβαλλοντική ΜΚΟ, με εκτεταμένη τράπεζα σπόρων από ποικιλίες των νησιών του Αιγαίου, καθώς και το ίδρυμα ΜΑΙΧ στην Κρήτη το οποίο διατηρεί μια καλά οργανωμένη τράπεζα σπόρων.

Πριν από μερικά χρόνια επίσης, επιτεύχθηκε μια επίσημη εκπροσώπηση των παραπάνω ομάδων στο πλαίσιο της Συμβουλευτικής Ομάδας για τους Φυτογενετικούς Πόρους, το οποίο συντονίζεται από το Υπουργείο Γεωργίας. Σκοπός μιας τέτοιας κίνησης ήταν να μειωθεί η επιρροή της βιομηχανίας σπόρων στην κέντρα λήψης αποφάσεων, με προτάσεις οι οποίες θα εγγυώνται τα δικαιώματα των αγροτών ιδιαίτερα σε ότι έχει να κάνει με τη διατήρηση σπόρων, καθώς και την δωρεάν χρήση της γεωργικής βιοποικιλότητας. Παρόμοιες περαιτέρω προσπάθειες επικεντρώνεται προς το παρόν στο να ενωθούν αυτές οι φωνές σε εθνικό και ευρωπαϊκό επίπεδο.

Σε πραγματικό χρόνο

Οπότε, όλα αυτά τα παραπάνω αναφέρονται σε μια αναβίωση της υπαίθρου και σε μια στροφή της ελληνικής γεωργίας προς την κατεύθυνση της χρήσης τοπικών πόρων, τη διατροφική αυτάρκεια και την μικρής κλίμακας ανάπτυξη; Μάλλον όχι, ή ίσως είναι πολύ νωρίς για να πούμε κάτι τέτοιο. Ωστόσο, σε σύγκριση με παλαιότερες εποχές, τα κινήματα που εστιάζονται και διαδίδουν τα παραπάνω ζητήματα, έχουν κερδίσει πολύ έδαφος όσον αφορά την θεωρία και την αγροτική πρακτική. Η οικονομική αναταραχή έχουν αποδειχθεί καταστροφική για το δημόσιο τομέα, παρασύροντας μαζί του και την κρατική στήριξη για την διατήρηση γενετικού υλικού. Αποτέλεσε ωστόσο και μια κατάλληλη τροφή για σκέψη, ιδιαίτερα για τους νεότερους, ώστε να επανεξετάσουν τις αξίες και νοοτροπίες οι οποίες προηγουμένως αποθεώνονταν. Δεν είναι λίγοι αυτοί που τώρα αναζητούν τη διατήρηση όλων εκείνων των στοιχείων που μπορούν δυνητικά να αποτελέσουν τη βάση για ένα αξιοπρεπή και βιώσιμο τρόπο ζωής, πιο κοντά στην φυσικές διεργασίες και την αυτάρκεια. Και η διατήρηση των σπόρων δείχνει να χαιρεί υψηλής εκτίμησης ως κομμάτι αυτών των στοιχείων.

12η Πανελλήνια Γιορτή Ανταλλαγής Ντοπιών Ποικιλιών

Οργανωση: (εναλλακτική) κοινότητα ΠΕΛΙΤΙ (Παρά την Αγροτική Οικονομία)

*Σάββατο 21 Απριλίου 2012 από τις 11 το πρωί ως τις 4 το απόγευμα

Πληροφορίες: Τηλ. 2524022059 e-mail: peliti@peliti.gr www.peliti.gr

Με την υποστήριξη του Εθνικού Οργανισμού Αγροτικού Πρωτογενούς Τομέου

Με την υποστήριξη του Εθνικού Οργανισμού Αγροτικού Πρωτογενούς Τομέου

Μεσοχώρι Παρανεστίου Δράμας

Βασίλης Γκισιάκης